

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА МАЙСТЕРНЯ

УДК 81'255.4:82.09(410)

DOI: <https://doi.org/10.17721/if.54.23.8>

Євгенія КАНЧУРА, канд. філол. наук

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1232-1920>

e-mail: kim_keo@ztu.edu.ua

Державний університет "Житомирська політехніка", Житомир, Україна

"ГАМНЕТ" МЕГГІ О'ФАРРЕЛЛ. ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ

Вступ. Розвідка зосереджена на романі *Maggie O'Farrell "Hamnet"* (Maggie O'Farrell, Hamnet, 2020) і його українському перекладі, що вийшов друком у видавництві "Vivat" у 2023 р. Надається огляд критичної рецепції роману та визначаються причини його популярності.

Методи. Поєднання біографічних домінант письменниці з парадигмальними особливостями її героїнь, визначення принципів поетики роману, які впливають на вибір перекладацьких стратегій, зумовлює комплексне використання біографічного методу із засадами феміністичної критики, аналізу фольклорних і міфологічних мотивів, та їхнє застосування у перекладознавчому аналізі.

Результати. Відзначається своєрідність роману як зразка квазібіографічної прози, заснованої на умовиводах авторки. Обговорюється бачення *Maggie O'Farrell* зв'язку імені померлого в дитинстві сина Шекспіра з його трагедією "Гамлет". Висловлюється припущення про зумовленість свіжого погляду авторки на творчу й соціальну біографію *Вільяма Шекспіра* (його перший Стредфордський період) особливостями її світосприйняття. Підкреслено, що для *Maggie O'Farrell* звернення до маргіналізованих персонажів, роль яких критики оминали увагою, є принциповим кроком відновлення насамперед психологічної справедливості. Поетика роману розглядається в перспективі специфіки роботи перекладача. Зокрема, відзначається роль граматичного часу для атмосфери роману й загострення читацького сприйняття, протиставлення та взаємодія світів природи й цивілізації. Проводиться паралель з мотивом шлюбу людини та чарівної істоти з погляду понять свободи особистості, складових творчості та духовного розвитку. Проаналізовано підхід *Maggie O'Farrell* до імен персонажів і стратегії перекладача в роботі з іменами. Аргументується (не)використання приміток перекладача та стратегій роботи з історичними реаліями.

Висновки. Запропоновані перспективи подальшого дослідження роману *Maggie O'Farrell*, зокрема, акцентовано на своєрідності його різномірної інтертекстуальної взаємодії з текстами Шекспіра, значущість комплексу рослинної символіки та підтекстів, порівняння перекладацьких підходів. Підкреслено роль творчого слова для проживання скорботи й перемоги над смертю. Запропоновано подальше вивчення роману як зразка квазібіографічної та феміністичної прози, психологічних і перекладознавчих розвідок. Практична цінність результатів роботи полягає в можливості їхнього використання для курсів перекладознавчих дисциплін, вивчення феміністичної літератури та жіночого письма. Висновки про вплив оточення на формування творчої особистості можуть застосовуватися під час моделювання кейсів психологічних курсів.

Ключові слова: *Maggie O'Farrell*, "Гамнет", *Вільям Шекспір*, квазібіографічна проза, феміністичні студії, перекладацькі студії.

Вступ

У червні 2023 р. побачило світ українське видання роману англо-ірландської письменниці *Maggie O'Farrell* "Гамнет" (Maggie O'Farrell, Hamnet, 2020). Авторка цього нариса мала честь працювати над перекладом книги для видавництва "Vivat" (<https://bit.ly/3NNGGJK>), відповідно, у статті запропоновано міркування як щодо причин популярності роману, так і щодо особливостей роботи з текстом *O'Farrell*. Кожен перекладач, по суті, є уважним читачем, який занурюється у значення слів, прагнучи якнайглибше осягнути, "що хотів сказати автор". У цьому праця перекладача близька до літературознавства. Проте, беручись за цю роботу, я намагалася "вимкнути" в собі режим літературознавиці, адже тоді не вклася б у жоден дедлайн, бо глибина роману заслуговує на ґрунтовні дослідження, кожне з яких веде розгалуженими стежками саду й лісу Агнес, вулицями Стредфорда й Лондону її чоловіка до нових і нових тем.

Актуальність розвідки визначається насамперед неабияким інтересом широкої читацької аудиторії до роману та його суперечливою критичною рецепцією. Твір викликав серйозну зацікавленість дослідників, проте аналізу перекладацьких стратегій на теренах України

здійснено ще не було. Саме це зумовлює **наукову новизну** пропонованої статті. Варто зазначити сприятливу рецепцію роману українським читачем, багато обговорень у дискусійних клубах і медіа, де наголошується як феміністична парадигма твору (Divoche.media, 2023), так і аспект проживання втрати (Під скляним ковпаком, 2023). Українська аудиторія відчуває потребу в обговоренні ідей *Maggie O'Farrell*, книгарні та книжкові клуби організовують як очні так і онлайн зустрічі з читачами, що свідчить про неабиякий інтерес до твору.

Метою написання цього тексту є прагнення обговорити з колегами особливості перекладацьких підходів до роману *O'Farrell*, з опертям на визначені передумови появи цього роману, що впливають на роботу перекладача. Специфіка досить складного та певною мірою провокативного тексту веде від суто перекладацьких міркувань до аналізу сприйняття цього твору як англійською, так і українською аудиторією, і, відповідно до окреслення теми наявних розвідок, присвячених "Гамнету", і пропозицій щодо потенційних напрямів дослідження. **Завданнями** дослідження, відповідно до поставленої мети є аналіз біографічного підґрунтя письменниці на основі її найбільш значущих інтерв'ю, виявлення зв'язків між ключовими темами, які вона сама зазначає в своїй біографії, і темами її роману. Відповідно до визначення провідних тем, моїм завданням є накреслення магістральних перекладацьких стратегій та акцен-

¹ *Maggie O'Farrell* народилася в Північній Ірландії, згодом родина переїхала до Англії. Випускниця Кембриджа, живе у Шотландії, має ірландський паспорт. Авторка дев'яти романів, автобіографії та двох дитячих книжок. Критика вважає «Гамнета» найвидатнішою книгою письменниці.

тів, зокрема, визначення ролі імен у романі. У підсумках я окреслюю теми, які можуть стати предметом подальших досліджень як літературознавців, так і перекладознавців.

Огляд літератури. Мер'ї О'Фаррелл багато років виношувала ідею книги про сина Шекспіра, якій помер підлітком, але випустила свій роман саме за часів пандемії. В Україні робота над виданням книги відбувалася під час повномасштабного вторгнення. Особливе значення має той факт, що український переклад світового

інтелектуального бестселеру вийшов друком у розпал великої війни. Українське видання відділяє від виходу оригіналу три надзвичайно складних роки, і заслуга видавництва "Vivat" (<https://bit.ly/3NNGGJK>) не лише в постійному прагненні синхронізувати світовий і український культурний контекст, але й у дбайливому ставленні до оформлення книги. Українське оформлення віддає шану британському, не копіюючи його, але дотримуючись стилю й колориту (рис. 1, 2).

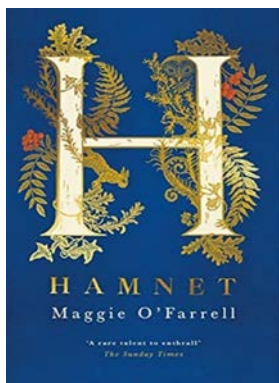


Рис. 1. Обкладинка першого британського видання Maggie O'Farrell. *Hamnet*. London, Great Britain : Tinder Press, 2020. Право на зображення належить дизайнеру й видавництву "Тіндер Пресс". Джерело зображення: <https://www.goodreads.com/book/show/43890641-hamnet>

"Гамнет" Мер'ї О'Фаррелл з'явився у свій час і для вдячних читачів, готових сприйняти його відкритим серцем і говорити з авторкою про те, що бентежить і їх, і її. Окрім схвальних рецензій (а є і нехвальні) роман за два роки зібрав колекцію нагород: Жіночу премію за художню літературу, Women's Prize for Fiction – 2020, (BBC, 2020) і Національну премію гуртка книжкових критиків за художню літературу, National Book Critics Circle Award for Fiction – 2020 (Beer, 2021), Книга року мережі книгарень Вотерстоунз, Waterstones Book of the Year – 2020 (Schaub, 2020), Роман року літературної премії Долкі, Dalkey Literary Award, Novel of the Year – 2021, (Dalkey Literary Awards, 2021). До того ж, роман увійшов до короткого списку Премії Вальтера Скотта, Walter Scott Prize – 2021 (Books+Publishing, 2021) і до довгого списку Медалі Ендрю Карнегі за досягнення в галузі художньої літератури, Andrew Carnegie Medal – 2021 (Andrew Carnegie Medals for Excellence, 2021). Промовистою рисою рецепції "Гамнета" є його сценічна адаптація здійснена режисеркою Лолітою Чакрабарті силами Королівської Шекспірівської театральної компанії. Прем'єра, що відбулася у 2023 р., маркувала оновлення театру Сван (Стретфорд-на-Ейвоні) після пандемії та реконструкції (Swan Theatre, 2023). У квітні цього ж 2023 р. була анонсована екранна адаптація роману групою американських кінокомпаній (Kroll, 2023). Про високу оцінку роману Мер'ї О'Фаррелл широкими колами шекспірознавців і зберігачів спадщини Великого Барда свідчить презентація фрагмента роману під час урочистої служби божої в Церкві Святої Трійці у Стредфорд-на-Ейвоні у квітні 2023, як елемент щорічних церемоній вшанування особистості і творчості Вільяма Шекспіра (Shakespeare service 23rd April 2023, читає Мадлен Менток (Madeleine Mantock), The Royal Shakespeare Company) (Holy Trinity Church, 2023, хв. 54.37–58.27). Важливо зазначити, що цьогорічні

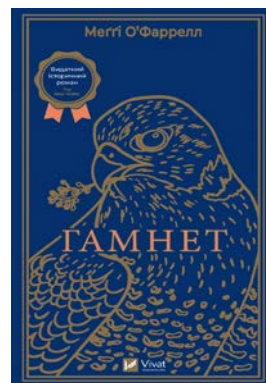


Рис. 2. Обкладинка першого українського видання Мер'ї О'Фаррелл. "Гамнет"; пер. з англ. Є. Канчури. Харків: Віват, 2023. Дизайнер обкладинки Аліна Яценко. Джерело зображення: сайт видавництва "Віват" <https://vivat-book.com.ua/khudozhnya/>

урочистості були присвячені також особистості Анни Гетевої, адже, це її ювілейний рік, тому роман Мер'ї О'Фаррелл, залучений до таких заходів, входить у контекст визнаного Шекспірівського дискурсу, набуває самостійної ваги й акцентує увагу аудиторії на оточенні Шекспіра, породжуючи нові дискусії та бачення.

Критика розглядає роман із найрізноманітніших поглядів. Насамперед варто підкреслити індивідуальність і фікційність припущень авторки, про що вона сама наголошує в післямові (*This is a work of fiction [...] this novel is the result of my idle speculation* (O'Farrell, 2020, 369–370). *Це художній твір [...] Цей роман є результатом моїх умовиводів* (О'Фаррелл, 2023, 348). Перші питання, які спливають у контексті обговорення "Гамнета", стосуються саме відповідності подій роману реальним фактам (The Shakespearean Student, 2021). Проте відносити твір до історичних романів було б надо сміливим кроком, адже, попри те, що авторка спирається на метричні книги (О'Фаррелл, 2023, 7, 9), історичні джерела та ґрунтовні дослідження доби (О'Фаррелл, 2023, 349–350), вона сама підкреслює, що все викладене у романі – плід її фантазії, хоча її умовиводи ґрунтуються на логіці поєднання фактів. Подібного роду твори відносять до **квазібіографічних** (див. напр. Галич, 2014). Академічне літературознавство розглядає роман у контексті жіночого письма (O'Neill, 2021) і феміністичних підходів (Alb, 2021). Яскраві жіночі персонажі, – Агнес (Анна Гетевої), її мати, Ровена, її доньки Сюзанна й Джудіт, Еліза, та сама "сестра Шекспіра", – самостійні й талановиті, перевертаються з образом, запропонованим Вірджинією Вульф у есеї "Власний простір" (Вульф, 1999). Авторка виводить цілу низку творчих талановитих жінок, досліджує їхні соціальні ролі, їхню роль у становленні особистості Барда, та власний внутрішній світ. Психологічна глибина роману розглядається, зокрема в дослідженні Світлани Ленської (Ленська, 2023).

Система жіночих персонажів роману заслуговує на ґрунтовний аналіз. Психологічна домінанта проживання скорботи розглядається як в літературознавчій, так і в психоаналітичній перспективі (Prad, 2022). Також роман привертає увагу в контексті рецепції пандемії (Smith, et al., 2020). Усвідомлення чуми, шляхи зараження, фатальні події, що спричиняють зустріч носія інфекції з його жертвою, – все це розкривається у тексті О'Фаррелл із різних ракурсів – від жахливого образу лікаря в захисній чумній масці до захоплення дівчинки, яка розпаковує коробку з заморськими ґудзиками. Варто зазначити, що тема дитячої хвороби та психологія її сприйняття аналізується не лише літературознавцями, але й фахівцями з педіатрії (Smith, et al., 2020), а роль чоловіка в родині, яку спіткало лихо чуми, подається в контексті сучасних соціологічних студій і гендерних ролей (Guzowska, 2023).

Методи

Методи, якими я користуюся в цій розвідці, передбачають поєднання біографічних домінант письменниці з парадигмальними особливостями її героїнь, визначення принципів поетики роману, які впливали б на вибір перекладацьких стратегій. Тому я поєдную біографічний метод із засадами феміністичної критики, вдаюся до аналізу фольклорних і міфологічних мотивів, і застосовую їх у перекладознавчій частині роботи, зокрема під час аналізу перекладу імен персонажів і підходу до коментування реалій (елементів ренесансного побуту чи контекстних значень згаданих у романі рослин).

Результати

Результати моєї розвідки можна використовувати як дороговкази для подальшого вивчення роману як зразка квазібіографічної та феміністичної прози, психологічних і перекладознавчих розвідок. Практичним застосуванням результатів роботи може бути її використання для курсів перекладознавчих дисциплін, вивчення феміністичної літератури та жіночого письма. Окремо варто зазначити висновки про вплив оточення на формування творчої особистості, які можуть бути застосовані під час моделювання кейсів психологічних курсів.

Дискусія і висновки

Межові теми роману. Теми, що підіймаються в "Гамнеті", по суті, є межовими: межа соціуму й лісу, природи й цивілізації, рампа, що розділює глядачів і акторів, чоловіка й дружину, постійне усвідомлення присутності межового стану смерті та кохання, яке звільняє героїв від обмежень батьківських домів. У цих темах для авторки є багато особистого. Як вона розповідає у книзі спогадів ("I am, I am, I am: Seventeen Brushes with Death", 2017) їй довелося неодноразово переживати межовий стан порогу смерті. Енцефаліт, перенесений у дитинстві, поставив дівчинку-ірландку, яка навчалася в англійській школі в ситуацію подвійно маргіналізованої особистості: важка хвороба спричинила заїкання і труднощі сприйняття (Kellaway, 2020), а кпини вчителів на кшталт "то всі твої родичі в ІРА, а може, ти теж терористка?" (The Irish Times, 2016) давали відчуття ізоляції дитині, яка мала проблеми з мовленням. Проте така ізоляція, підкріплена глибоким зануренням у читання й іншим сприйняттям навколишнього, коли хвороба "перетворила її на читачку й перевернула її світ (вона й досі іноді бачить світ перевернутим)" (Kellaway, 2020), вочевидь, зумовила вміння Meir'ї дивитися на все новим, незашореним поглядом, ставити несподівані й незручні питання, і знаходити відповіді на них, які б відрізнялися від загальноприйнятих нових, несподіваною перспективою.

Саме такою відповіддю стає для Meir'ї О'Фаррелл "Гамнет". Адже питання, яке виникло в неї під час навчання в Кембриджі, про те, як можна легковажити та практично ігнорувати смерть 11-річного сина, виправдовуючи недостатню увагу до цього факту високою статистикою дитячої смертності в XVI ст., веде за собою нові: і про рівність сильних творчих особистостей – Барда та його дружини, і про проживання втрати ними обома – разом та окремо. І про "випадковість" збігу назви чи не найважливішої трагедії драматурга з іменем його померлого сина. Meir'ї зазначає, що кого б вона не питала про це, переважна більшість вважала це випадковим збігом (Kellaway, 2020). Тому, з юності закохана у образ Гамлета (Kellaway, 2020), вона шукає відповідь на питання про зв'язок особистої трагедії Шекспіра з його великою трагедією та пропонує власну версію подій, відштовхуючись від тези про те, що смерть дитини не могла сприйматися як пересічна подія.

Часопростір роману. Граматичне втілення.

Роман складається з двох частин, перша з яких, більша за обсягом (244 сторінки), охоплює приблизно одну добу, друга (100 сторінок) – чотири роки зосередженого проживання втрати, яке увінчується виставою "Гамлета" в Лондоні. Доба першої частини – це остання доба в житті 11-річного хлопчика, який шукає допомоги дорослих, бо захворіла його сестра-близнючка. Авторка й читач біжать разом із хлопцем вулицями Стредфорда, падають й засинають від втоми, коли ніхто не приходить на допомогу, приймають найсміливіше рішення обманути Смерть, і переходять остаточно межю. Усе це подано в **теперішньому граматичному часі** (Present Continuous та Present Simple), який створює максимальний ефект присутності й синхронізації з подіями одного дня 1596 р Водночас час і простір першої частини постійно розкривається, розширюється, а подекуди й поглиблюється через численні історії: кохання матері й батька Гамнета, весілля, перші пологи Агнес, народження близнюків, від'їзд батька Гамнета до Лондону. Кожен епізод – розповідь про те, чому так сталося, як і з чим прийшла родина до того дня, який змінив усе. Іноді авторка вдається до майбутнього часу, передрікаючи ці невідворотні зміни, й тоді *майбутній час* замінюється **умовним станом**, який завершується **часом минулим**. *"Пізніше, і аж до кінця життя, вона думатиме, що, якби ж то вона тоді все покинула й забрала б свої торби, рослини та мед, якби побігла тоді додому, якби дослухалася до своєї раптової, невимовної тривоги, вона могла б змінити все те, що сталося потім. Якби вона покинула напризволяще бджіл, що роїлися, дозволила б їм самим дати собі раду, не намагалася б умовити їх повернутися до вуликів, вона могла б відвернути все, що наближалось в ту мить. Але вона цього не зробила."* (О'Фаррелл, 2023, 27). **Минулий час** виринає в романі як час **міфологічний**, у розповіді про дівчину, що жила на узліссі (О'Фаррелл, 2023, 53–59), про те, як і звідки взялася Агнес, мати Гамнета: *"Цей переказ — міф про дитинство Агнес"* (О'Фаррелл, 2023, 59). Розповідь подано очима інших людей. Для персонажів роману всі події є тут і зараз. Спогади самої Агнес про дитинство – знову теперішній час, у якому минулий з'являється тоді, коли місце матері заступає мачуха (О'Фаррелл, 2023, 59–66). Так само синхронізується історія появи чуми в маленькому місті, далекому від залюдненого Лондону, шлях намістин-мільфіорі з Мурано до Стредфорда, і читач, затамувавши подих, до останнього сподівається, що Джудіт не

відкриє коробку, у якій ховається чума (О'Фаррелл, 2023, 164–176).

Просторове розширення одного дня Гамнета відбувається не лише через розповіді про батьківські домівки (ферма батька Агнес і будинок рукавичника Джона), не лише через шлях чуми з далеких Александрії й Мурано, але й через **внутрішній простір**, який бачить лише Агнес. Здатна доторкнутися до внутрішнього простору людини, яку вона бере за руку, Агнес бачить неосяжний обшир – душу свого коханого, душу, яку їй належить звільнити з обмежень родинного ремесла, сімейних правил і тісноти маленького міста: *"Це щось сягало в безмежжя, скільки вона могла дотягнутися. Він увесь був з багатьох шарів та прошарків, мов поля і пагорби, скільки сягає око. Вона бачила простори й пустелі, густі зарості й підземні печери, підйоми й спуски. Їй бракувало часу, щоб охопити весь обшир – надто великий, надто складний. Воно вислизало, уникало, не давалося їй. Вона знала: це щось понад її розуміння, щось більше за них обох"* (О'Фаррелл, 2023, 87). Проникнення у внутрішній простір розширює й поглиблює простір родинного дому на Генлі-стріт, простір ферми Г'юлендз, навіть простір полів, пасовиськ і лісу навколо. Агнес із коханим дивляться одне на одного як на справді велику особистість. Вона бачить його безмежний внутрішній простір, він захоплюється її вмінням спілкуватися з травами, лісом, постільною, бути за межами загальноприйнятого.

Міфологічний мотив двох світів. Графічне втілення. О'Фаррелл змальовує справжнє юне кохання двох людей, які належать до двох різних світів. Вчитель латини, у чистих черевиках, який навчався у граматичній школі, добре читає, почуття свої висловлює через письмо (О'Фаррелл, 2023, 78) й засипає горище словами (О'Фаррелл, 2023, 84), володар слів і літер, який для його оточення – нероба й нікчема, бо досі не пристав до сімейної справи. Фермерська донька, яка народилася від знайди, дівчини-з-узлисся, що вийшла боса до світу людей й так і не навчилася правильно пов'язувати чепчик-койф і взувати черевики, але натомисть вміла говорити з травами та деревами (О'Фаррелл, 2023, 55), дівчина, яку боялася власна мачуха, і про яку сусіди говорили як про відьму-дикунку. Два світи роману графічно виکارбувані на обкладинці першого видання: вишукану літеру обплітають папороті, плічч і горобина, на читача дивляться білка й сова (рис. 1)¹. Закохані відчують одне в одному безмежне джерело сили, яка вирізняє їх поміж їхнього середовища, вони розуміють велич духу одне одного, діляться нею. Агнес опановує літери, вписуючи їх у свій світ (див. наприклад с. 135–136), її чоловік читає разом із нею латинську книгу, вивчає властивості рослин, які потім його персонажі збиратимуть для своїх трунків чи вплітатимуть у вінки. Коли чоловік каже Агнес, за що він її кохає: *"ти бачиш світ так, як ніхто інший"* (О'Фаррелл, 2023, 136), вона може відповісти йому тими ж словами. Вони обоє бачать внутрішню сутність світу, і черпають силу для цього одне в одному. Історія про кохання людини й лісової чарівної істоти – один з вічних мотивів, лише ця пара здатна відстояти своє бачення світу, підтримуючи одне одного, звільняючи від обмежень соціуму. Зма-

льовуючи історію цього кохання, Мерґі О'Фаррелл, пише про свободу й порятунк. І спочатку вчитель латини рятує

Агнес від злої мачухи, а потім вона рятує його від деспотизму батька. І разом вони рятують одне одного, перетнувши межу свого горя, мов межу рампи, відродивши Словом того, кого не змогли захистити Трави.

Символізація сили слів і літер. Відлуння та двійники. Виклики перекладу. Говорячи про значущість сили слів у романі не можна оминати тему імен, які складають неабияке випробування для перекладача. У післямові авторка детально пояснює свій підхід до вибору імен: *"деякі деталі – зокрема імена – змінила повністю або частково"* (О'Фаррелл, 2023, 348), пояснюючи, зокрема, свій вибір імені для героїні заповітом її батька, де Енн Гетевей названа Агнес (Agnes). У процесі перекладу я розглядала два варіанти транскодування імені: англійську (Агнес) і французьку (Аньєс) транскрипцію. Французька відповідає тому, як ім'я героїні вимовляється читачами оригіналу (див. відео), окрім того, французька версія підкреслює інакшість героїні та її матері, яку відспівував "не такий" священник. Ім'я самої матері, Ровена (Rowan) *"наче ім'я дерева"* (англійською – горобина) також підкреслює інакшість персонажки своїм ірландським походженням (Behind the name, 2021) і зв'язком з давніми віруваннями про горобину як дерево, що захищає від злих сил (Briggs, 1976, с. 344). Прочитання імені героїні відповідає мовній грі через натяк, на ім'я Анна, як його спершу чує юний вчитель латини, якому воно відлунює іменем померлої в дитинстві сестри. Проте, з огляду на ширший вжиток варіанту "Агнес" для українських перекладів англійської літератури (рівно як і транслітерації "Ровена", а не транскрипції "Рован") було прийняте рішення ввести в українську версію саме такий варіант. Версія "Аньєс" за рішенням редактора звучить лише у сцені знайомства юної пари, де ім'я розкривається як втаємничена назва, що торкає струни пам'яті та уяви хлопця: *"Агнес, – каже вона. І це ім'я він теж знає, хоча ніколи не зустрічав нікого з таким іменем. Агнес. Вимовлене не так, як мало б писатися на папері. "Г" майже зникає між складами, язик ледь торкається його, перетворюючи Агнес на Ань-єс... На Енн-єс – наголошуєш перший склад, пропускаєш другий"* (О'Фаррелл, 2023, 52).

Принцип імен, які відлунюють та перемовляються одне з одним, є суттєвим для Мерґі О'Фаррелл. Так вона змінює ім'я сестри Шекспіра з Джоан на Елізу, всупереч метричним книгам. Саме з метричних книг дослідники життя і творчості Великого Барда знають про його сина Гамнета (Hamnet), який, відповідно до свідчень, одне з яких, зокрема, наводиться у передньому слові Мерґі О'Фаррелл, часто чергувалося з написанням "Гамлет" через нестійкість орфографічних норм доби (О'Фаррелл, 2023, 9). Тому під час **транскодування** імені потрібно витримати три базових умови:

1. максимальна близькість українському стійкому варіанту назви трагедії Шекспіра ("Гамлет"),
2. прецедентність (така версія імені сина Шекспіра вже існує в українському дискурсі, зокрема в перекладі 19 розділу графічного роману Ніла Геймана "Сендмен" (Гейман, 2018, 76),
3. відповідність офіційній українській транслітерації ("Н" транслітерується як "Г") (Кабінет Міністрів України, 2010).

Аналізуючи тему імен, варто наголосити на тому, що в романі жодного разу не згадується імені Вільяма Шекспіра. Сама авторка мотивує це так: *"Я не могла.*

¹ Варто додати, що українська обкладинка перегукується саме з британським виданням, тоді як американське видання роману містить портрет умовного Гамнета, чиї очі затулені соколиним пером (Fish et al., 2021). Саме цей варіант обрало видавництво "Ексмо" для російського перекладу, який, до речі, зроблено повністю в минулому часі (О'Фаррелл, 2020).

Коли ти сидиш за комп'ютером, занурена у створений тобою світ, і маєш написати "Вільям Шекспір снідав..." Не можливо не подумати: "Дороженька, та ти геть береги погубила!" Мені здавалося зухвалим називати його навіть Вільямом" (Kellaway, 2020). Проте таке замовчування імені, яке всім очевидне, створює оригінальний художній ефект **відсторонення, одивнення, презентації** не імені, маркованого безліччю конотацій, але соціальними ролями: "син", "той нероба", "вчитель латини", "брат", "чоловік", "батько", зрештою просто "він". У фіналі роману Агнес усвідомлює, що її чоловік приймає на себе ім'я Гамлета, забирає собі його смерть, як Гамлет за чотири роки до того забрав собі смерть сестри-близнючки. Неназваний "він" стає приви́дом, мерцем, старим Гамлетом, а вихованій і навченим ним актор – живим Гамлетом, який переріс своє одинадцятиріччя.

Значущість замовчування імені Шекспіра підкреслена присвятою роману: "Віллові". Розгортаючи книгу, читач думає про те, що йдеться про "того самого Вільяма", до якого авторка звертається так інтимно, щоб більше не назвати протягом всього роману. Проте присвята адресована чоловіку Меррі, Вільяму Саткліфу (William Sutcliffe), із яким вона разом навчалася в Кембриджі, її однодумцеві, першому читачеві критикові.

Стратегії перекладу реалій. Звичайно, імена та граматичний час роману, – не єдині виклики, які постають перед перекладачем під час роботи з "Гамнетом". Відтворюючи атмосферу доби, роман рясніє деталями й побутовими реаліями, які часом вдається замінити українськими відповідниками, проте в більшості випадків специфіка доби унеможливує такий підхід і вимагає додаткових пояснень – **приміток** (зокрема, "койф" чи "джеркін") або **генералізації** ("вітальня" замість "parlour", яка для XVI ст. мала дещо інше значення – "кімната для перемовин, куди приходили відвідувачі", "робоча сукня" замість "smock" – у XVI ст. специфічний верхній робочий одяг вільного крою). Варіативність підходів до опрацювання реалій спирається на усталену традицію українського перекладу історичних романів.

Після певних роздумів, було вирішено не надавати приміток до назв лікарських рослин, із якими працює Агнес, адже сама авторка залишає їх без коментаря, проте в післямові ретельно вказує джерело (О'Фаррелл, 2023, с. 349). **Тема рослин у романі** може стати **матеріалом подальших досліджень**. Рівно як і **тема шекспірівського інтертексту**, зокрема, пошук відповідностей мови роману і словнику Шекспіра (<https://www.shakespeareswords.com/Public/Glossary.aspx>), натяків і алюзій, які авторка заховала в потаємних кутках дому на Генлі-стріт та околиць ферми Г'юлендз.

"Гамнет" Меррі О'Фаррелл – визначна подія в навколо-шекспірівському дискурсі та привід переосмислити найактуальніші питання сучасності. Читаючи роман, ми думаємо про те, як проростає творчість, які її складові, як оточення впливає на особистість. Це роман про кохання і про Любов, про ілюзію контролю та здатність обманути Смерть, заступивши місце любимого людини. Це роман відповідь на байдужість критиків і біографів. Роман про дуже особисте, яке ми знаходимо у всесвітньо визнаному генії.

Подяки, джерела фінансування. Щиро дякую творчому колективу видавництва "Vivat" за натхненну роботу й випуск світових бестселерів українською під час повномасштабного вторгнення. Дякую проф. Наталії Торкут за вказівку на запис урочистої служби божої в Церкві Святої Трійці у Стредфорд-на-Ейвоні, на якій пані професор мала честь бути присутньою

в межах святкування дня народження Вільяма Шекспіра. Дякую Збройним силам України за можливість здійснити переклад роману й написати це дослідження.

Список використаних джерел

- Вулф, В. (1999). *Власний простір*. Альтернативи.
- Галич, О. (2014). "Усі кути трикутника" В. Єшкілева як квазібіографія Г. Сковороди. *Слово і Час*, 7, 59–64. <https://bit.ly/3RLzNFe>
- Гейман, Н. (2018). *The Sandman. Пісочний чоловік*. Т. 3. Країна снів. Рідна мова.
- Ленська, С. (2023). Психологізм роману М. О'Фаррелл "Гамнет". *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія "Філологія. Журналістика"*, 34(73), 3, 246–250. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/43>
- О'Фаррелл, М. (2020). *Гамнет*. Ексмо.
- О'Фаррелл, М. (2023). *Гамнет*. Біблат.
- Кабінет Міністрів України. (2010). *Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею* (постанова Кабінету Міністрів України № 55 від 27 січня 2010 р.). <https://bit.ly/3H4c26l>
- @pidskianymkovpakom. (2023). "Гамнет" – живе обговорення та розіграш книги. <https://bit.ly/41HjbDI>
- Alb, A. (2021). Rewriting Feminine Destinies or the Variegated Fates of Feminist Paradigms: Maggie O'Farrell, 'Hamnet'. *Confluence. Texts and Contexts Reloaded*, 1, 129–134. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1020332>
- Andrew Carnegie Medals for Excellence. (2021). *2021 Winners*. <https://bit.ly/48Wcj7B>
- BBC. (2020). *Novel about Shakespeare's son wins fiction prize*. <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-54093010>
- Beer, T. (2021). *National Book Critics Circle Presents Awards*. Kirkus Reviews. <https://bit.ly/3NO7ipv>
- Behind the name. (2021). *Rowan*. <https://www.behindthename.com/name/rowan>
- Books+Publishing. (2021). *Australians comprise majority of Walter Scott Prize shortlist*. <https://bit.ly/3H45J2F>
- Briggs, K. M. (1976). *An encyclopedia of fairies: hobgoblins, brownies, bogies, and other supernatural creatures*. Pantheon Books.
- Dalkey Literary Awards. (2021). *The Novel of the Year Award 2021 winner was announced during the Dalkey Book Festival 2021 live event*. <https://bit.ly/47p9xpY>
- divoche.media. (2023). "Гамнет". *Уривок з роману Меррі О'Фаррелл*. <https://bit.ly/3S3XcDa>
- Fish, B., Caparrelli, G., Garvin, M., & Tulloch, J. (2021). *Cover Contrast: UK vs US*. The Publishing Post. <https://bit.ly/3TNcHRg>
- Guzowska, D. (2023). A Very Special Father: William Shakespeare in Maggie O'Farrell's "Hamnet": family in the culture and literature of ancient times. *Bibliotekarz Podlaski*, 58(1), 363–378. <https://doi.org/10.36770/bp.791>
- Holy Trinity Church, Stratford-upon-Avon. (2023). *Shakespeare service 23rd April 2023*. <https://bit.ly/47fcbPf>
- Kellaway, K. (2020). *Maggie O'Farrell: 'Having to bury a child must be unlike anything else'*. The Guardian. <https://bit.ly/48g2XDr>
- Kroll, J. (2023). *Chloé Zhao To Direct Adaptation Of Maggie O'Farrell's Novel 'Hamnet' For Amblin Partners, Hera Pictures, Neal Street Productions and Book of Shadows*. Deadline. <https://bit.ly/3TLHduS>
- O'Farrell, M. (2020). *Hamnet*. Tinder Press.
- O'Neill, S. (2021). "And Who Will Write Me?": Maternalizing Networks of Remembrance in Maggie O'Farrell's *Hamnet*. *Shakespeare*, 17, 210–229. <https://doi.org/10.1080/17450918.2020.1867627>
- Prad, J. (2022). *Hamlet/Hamnet: Haunted By "The Poison Of Deep Grief"*. *Theory and Practice in English Studies*, 11(1), 61–75. <https://hdl.handle.net/11222.digilib/145118>
- Schaub, M. (2020). *Hamnet Is Waterstones Book of the Year*. Kirkus Reviews. <https://bit.ly/3H5LzoY>
- Sherwood, H. (2022). *RSC to stage play about plague death of William Shakespeare's son Hamnet*. The Guardian. <https://bit.ly/48ExYAG>
- Sinha, A. (2022). *Hamnet in the NICU*. *Pediatrics*, 149(4). <https://doi.org/10.1542/peds.2021-052723>
- Smith, P. J., Valls-Russell, J., & Yabut, D. S. (2020). Shakespeare under global lockdown: introduction. *Cahiers Élisabéthains: A Journal of English Renaissance Studies*, 103(1), 101–111. <https://doi.org/10.1177/0184767820946175>
- Swan Theatre. (2023). *Royal Shakespeare Company*. <https://www.rsc.org.uk/your-visit/swan-theatre>
- The Irish Times. (2016). *Maggie O'Farrell: Teachers would say 'Are your family in the IRA?'* <https://bit.ly/3S2vN4t>
- The Shakespearean Student. (2021). *How Accurate Is Hamnet?* <https://shakespeareanstudent.com/2021/07/13/how-accurate-is-hamnet/>

References

- @pidskianymkovpakom. (2023). "Hamnet" – live discussion and raffle of the book. <https://bit.ly/41HjbDI> [in Ukrainian].
- Alb, A. (2021). Rewriting Feminine Destinies or the Variegated Fates of Feminist Paradigms: Maggie O'Farrell, 'Hamnet'. *Confluence. Texts and Contexts Reloaded*, 1, 129–134. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1020332>

- Andrew Carnegie Medals for Excellence. (2021). *2021 Winners*. <https://bit.ly/48Wcj7B>
- BBC. (2020). *Novel about Shakespeare's son wins fiction prize*. <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-54093010>
- Beer, T. (2021). *National Book Critics Circle Presents Awards*. Kirkus Reviews. <https://bit.ly/3NO7ipv>
- Behind the name. (2021). *Rowan*. <https://www.behindthename.com/name/rowan>
- Books+Publishing. (2021). *Australians comprise majority of Walter Scott Prize shortlist*. <https://bit.ly/3H45J2F>
- Briggs, K. M. (1976). *An encyclopedia of fairies : hobgoblins, brownies, bogies, and other supernatural creatures*. Pantheon Books.
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2010). *About arranging the transliteration of the Ukrainian alphabet in Latin* (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 55 of January 27, 2010) [in Ukrainian]. <https://bit.ly/3H4c26l>
- Dalkey Literary Awards. (2021). *The Novel of the Year Award 2021 winner was announced during the Dalkey Book Festival 2021 live event*. <https://bit.ly/47p9xpY>
- divoche.media. (2023). *"Hamnet". An excerpt from Maggie O'Farrell's novel* [in Ukrainian]. <https://bit.ly/3S3XcDa>
- Fish, B., Caparrelli, G., Garvin, M., & Tulloch, J. (2021). *Cover Contrast: UK vs US*. The Publishing Post. <https://bit.ly/3TNcHRg>
- Gaiman, N. (2018). *The Sandman. Vol. 3. Dream Country*. Ridna mova [in Ukrainian].
- Guzowska, D. (2023). *A Very Special Father: William Shakespeare in Maggie O'Farrell's "Hamnet": family in the culture and literature of ancient times*. *Bibliotekarz Podlaski*, 58(1), 363–378. <https://doi.org/10.36770/bp.791>
- Halych, O. (2014). *"All corners of the triangle" by V. Yeshkilev as a quasi-biography of H Skovoroda. Slovo i Chas [Word and Time]*, 7, 59–64 [in Ukrainian]. <https://bit.ly/3RLZNFe>
- Holy Trinity Church, Stratford-upon-Avon. (2023). *Shakespeare service 23rd April 2023*. <https://bit.ly/47fcbPf>
- Kellaway, K. (2020). *Maggie O'Farrell: 'Having to bury a child must be unlike anything else'*. The Guardian. <https://bit.ly/48g2XDr>
- Kroll, J. (2023). *Chloé Zhao To Direct Adaptation Of Maggie O'Farrell's Novel 'Hamnet' For Amblin Partners, Hera Pictures, Neal Street Productions and Book of Shadows*. Deadline. <https://bit.ly/3TLHduS>
- Lenska, S. (2023). *Psychologism of Hamnet by M. O'Farrell's. Scientific notes of V.I. Vernadsky Taurida National University, Series "Philology. Journalism"*, 34(73), 3, 246–250 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/43>
- O'Farrell, M. (2020). *Hamnet*. Eksmo [in Russian].
- O'Farrell, M. (2020). *Hamnet*. Tinder Press.
- O'Farrell, M. (2023). *Hamnet*. Vivat [in Ukrainian].
- O'Neill, S. (2021). *"And Who Will Write Me?": Maternalizing Networks of Remembrance in Maggie O'Farrell's Hamnet*. *Shakespeare*, 17, 210–229. <https://doi.org/10.1080/17450918.2020.1867627>
- Prad, J. (2022). *Hamlet/Hamnet: Haunted By "The Poison Of Deep Grief"*. *Theory and Practice in English Studies*, 11(1), 61–75. <https://hdl.handle.net/11222.digilib/145118>
- Schaub, M. (2020). *Hamnet Is Waterstones Book of the Year*. Kirkus Reviews. <https://bit.ly/3H5LzoY>
- Sherwood, H. (2022). *RSC to stage play about plague death of William Shakespeare's son Hamnet*. The Guardian. <https://bit.ly/48ExYAG>
- Sinha, A. (2022). *Hamnet in the NICU*. *Pediatrics*, 149(4). <https://doi.org/10.1542/peds.2021-052723>
- Smith, P. J., Valls-Russell, J., & Yabut, D. S. (2020). *Shakespeare under global lockdown: introduction*. *Cahiers Elisabethains: A Journal of English Renaissance Studies*, 103(1), 101–111. <https://doi.org/10.1177/0184767820946175>
- Swan Theatre. (2023). *Royal Shakespeare Company*. <https://www.rsc.org.uk/your-visit/swan-theatre>
- The Irish Times. (2016). *Maggie O'Farrell: Teachers would say 'Are you family in the IRA?'* <https://bit.ly/3S2vN4t>
- The Shakespearean Student. (2021). *How Accurate Is Hamnet?* <https://shakespeareanstudent.com/2021/07/13/how-accurate-is-hamnet/>
- Woolf, V. (1999). *A Room of One's Own*. Al'ternatyvy [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 23.07.23
Прорецензовано / Revised: 25.08.23
Схвалено до друку / Accepted: 29.09.23

Yevheniia KANCHURA, PhD (Philol.)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1232-1920>
e-mail: kim_keo@ztu.edu.ua
Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Ukraine

"HAMNET" BY MAGGIE O'FARRELL. TRANSLATOR'S CHALLENGES AND STRATEGIES

Background. The research focuses on Maggie O'Farrell's novel *Hamnet* (2020) and its Ukrainian translation, which was published by "Vivat" publishing house in 2023. The paper provides an overview of the novel's critical reception along with the reasons for its popularity.

Methods. The combination of the biographical dominants of the writer with the paradigmatic features of her heroines, the determination of the principles of the poetics of the novel, which influence the choice of translation strategies, leads to the complex use of the biographical method with the principles of feminist criticism, the analysis of folklore and mythological motifs, and their application in translation studies analysis.

Results. The novel's originality is regarded in the context of quasi-biographical prose based on the author's conclusions. Maggie O'Farrell's vision of the connection between the name of Shakespeare's son, who died in childhood, and his tragedy *Hamlet* is discussed. It is suggested that the author's fresh look at the creative and social biography of William Shakespeare (his first Stratford period) is conditioned by the peculiarities of her worldview. The paper emphasizes that Maggie O'Farrell, by depicting marginalized characters, whose roles have been overlooked by critics, makes a fundamental step in restoring psychological justice. The poetics of the novel is considered from the perspective of the translator's work specifics. In particular, the paper notes the role of the narrative tense in the atmosphere of the novel and in the sharpening of the reader's perception, opposition, and interaction between the worlds of nature and civilization. A parallel is drawn with the motif of a human and a fairy marriage presented through the perspectives of personal freedom, components of creativity and spiritual development. Maggie O'Farrell's approach to characters' names and the translator's strategy in working with names are analyzed. The (non)use of the translator's notes and strategies for rendering historical realia is argued.

Conclusions. The paper proposes prospects for further research of Maggie O'Farrell's novel, in particular, the peculiarity of the novel's multi-level intertextual interaction with Shakespeare's texts, the significance of the complex of plant symbolism and subtexts, and the comparison of translation approaches. The conclusion emphasizes the role of the creative word for grief coping and victory over death. The paper suggests the perspectives on further study of the novel as a sample of quasi-biographical and feminist prose, psychological and translation studies. The practical value of the work results lies in the possibility of their use for translation studies courses, the study of feminist literature and women's writing. Conclusions about the influence of the environment on the formation of a creative personality can be applied during the modelling of psychological courses.

Keywords: Maggie O'Farrell, *Hamnet*, William Shakespeare, quasi-biographical prose, feminist studies, translation studies.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.